

Zaštita djece na Internetu

Nataša Ružić
nruzic@ac.me

UDK: 004.738.5:159.922.7
Pregledni rad
Primljeno: 6. travnja 2011.
Prihvaćeno: 30. travnja 2011.

Sažetak

Razvoj tehnologije u mnogome je olakšao život suvremenog društva, ali je istovremeno doprinio i razvoju nove forme kriminala – cyber-kriminala. Na Internetu nitko nije zaštićen ni od cyber-krađa, niti od cyber-nasilja ili cyber-pornografije. I dok odrasli sami odgovaraju za svoju nepromišljenost, posljedice po djecu mogu biti katastrofalne jer samo mali broj djece koristi Internet u cilju obrazovanja. Stoga je neophodno zaštititi najmlađu populaciju putem zakonske regulative, ali i roditelji moraju nadzirati u koju svrhu djeca koriste Internet. Činjenica je da se »digitalna generacija« mnogo bolje razumije u suvremenu tehnologiju od roditelja, tako da im je lako izmanipulirati roditelje i upustiti se u različite avanture na Internetu. Internet je prepun nasilnih sadržaja, govora mržnje, grubosti, vulgarnosti i sličnog.

Zemlje s najvećim brojem internet korisnika već su 90-tih godina raspravljale o zakonima kojima bi zaštitili djecu od Interneta. Međutim, s porastom broja internetskih korisnika broj cyber-kriminalaca raste, jer je Internet s tehničke strane nemoguće nadzirati. Upravo ovaj podatak navodi nas na zaključak da su na Internetu neophodna stroža ograničenja.

Ključne riječi: Internet, djeca, cyber-kriminal, zakonska regulativa.

Uvod

Internet, kao jedan od najvažnijih pronalazaka treće informacijsko-komunikološke revolucije, izazvao je brojne promjene u društvu. S jedne je strane olakšao život ljudi u brojnim segmentima, ali smo istovremeno postali mnogo izloženiji različitim opasnostima koje vrebaju na Internetu. Točnije, postali smo mnogo lakša meta za cyber-kriminalce. Iako je cyber-kriminal relativno nov pojam, Internet obiluje kriminalnim aktivnostima, počevši od digitalnog piratstva, narušavanja koncepta autorskih prava »skidanjem« s Interneta glazbe, filmova i knjiga, do trgovine oružjem, ljudima, ljudskim organima, pornografije, prostitucije, krađe novca sa bankovnih računa i još mnogo toga.

Postoje brojne definicije i podjele cyber-kriminala. Thomas i Loader (2000) su definirali *cybercrime*, odnosno cyber-kriminal kao kompjutersku aktivnost koja nelegalno ili protuzakonito može biti ostvarena putem globalne elektronske mreže.

Thus Wall (2001) podijelio je cyber-kriminal u nekoliko kategorija:

- cyber-povrede, odnosno napad na vlasništvo drugih ljudi ili nanošenje štete „hackiranjem“ ili virusnim napadom;
- cyber-krađe, tj. krađe novca ili vlasništva, prijevare vezane uz kreditne kartice, intelektualno vlasništvo (piratstvo);
- cyber-pornografija kao protuzakonita djelatnost;
- cyber-nasilje, odnosno psihološko nasilje, kršenje zakona zaštite druge osobe, govor mržnje, maltretiranje i dr.¹

Majid Yar tvrdi da su prva meta cyber-kriminalaca upravo različite forme intelektualnog vlasništva (glazba, film, slike, kompjuterski softveri, državne i poslovne tajne). Za sve nabrojano je karakteristično da su informativne prirode.²

Heather Rowe, Mark Taylor i Paul Brown smatraju da je Internet jednostavan instrument za komunikaciju, ali je istovremeno predmet mnogih ovlasti općih zakona jer:

- međunarodne transakcije putem Interneta mogu biti veoma laka dobit za prevarante;
- prekomorski pružatelji usluga mogu lako reklamirati proizvode na svojim web-stranicama i imaju neograničen pristup potencijalnim kupcima širom svijeta;
- povećano korištenje elektronskih dokumenata pri investiranju također donosi nove probleme;
- elektronski sistem plaćanja je postao predmet interesa prevaranata;

¹ Majid, YAR, The Novelty of »Cybercrime«: An Assessment in Light of Routine Activity Theory, *European Journal of Criminology*, 2 (2005) 4, 410; URL: <http://euc.sagepub.com/cgi/content/refs/2/4/407> (13.04.2009)

² Isto, 419.

- narušava se sigurnost privatnih poruka poslanih putem Interneta.³

Prema jednoj statistici, na 100 korisnika Interneta, najmanje jedan se upusti u cyber-kriminal.⁴ To znači da na 2 milijarde korisnika, oko 20 milijuna ljudi Internet koriste u kriminalne svrhe. S dodatnim povećanjem broja korisnika imat ćemo i veći broj cyber-kriminalaca.

Nažalost, najčešća meta cyber-kriminalaca su djeca. Ovdje imamo čitav niz problema: dječja pornografija, *trafficking* djece, prodaja organa, *cyber-bullying*, itd. Kimberly McCabe navodi primjere *traffickinga* putem Interneta. Ona piše da je između 1. VII. 2000. godine i 30. VI. 2001. godine u Americi uhvaćeno više od 2.500 kriminalaca optuženih za cyber-kriminal protiv maloljetnika. Američko ministarstvo pravosuđa procijenilo je da je u 2004. godini zabilježeno između 14.500 i 17.500 slučajeva *traffickinga* u Americi, pri čemu je Internet korišten kao instrument trgovine.⁵ U Rusiji svake godine nestane nekoliko tisuća djece, od kojih oko 2.000 na godišnjem nivou nikad nisu pronađena. Zaštitnik prava djece u Ruskoj Federaciji Pavel Astahov je izjavio da postoji sumnja da se djeca prodaju radi organa te za kriminalne radnje poput prosjačenja na ulicama, dječje pornografije i sličnog. Upravo zbog toga neophodna je bolja zakonska regulativa na Internetu. Ali, nameće se pitanje: je li u današnjim uvjetima moguće na Internetu zaštititi djecu?

1. Internet kao posebna opasnost za djecu

Internet je u relativno kratkom periodu postao najpopularniji medij među djecom i mladima. Suvremena »digitalna generacija« od malih nogu posjeduje odličnu informatičku pismenost i stoga je podložna utjecaju novog medija, što je više nego očito.

Mladi ljudi sve više vremena provode na Internetu, što je rezultiralo pojavom nove bolesti – ovisnosti o Internetu.⁶ Protiv nje svaka se zemlja bori na svoj način. Sveučilište u Indiji ograničilo je studentima u studentskim domovima pristup Internetu. Studenti zbog Interneta padaju u depresiju, slabije uče i skloniji su suicidu. Tako je u posljednjih pet godina samoubojstvo izvršilo devet

³ Heather ROWE, Mark TAYLOR, Paul BROWN, Staying Legal: Self-regulation on the Internet, *Business Information Review*, 21 (2004) 2, 118, URL: <http://bir.sagepub.com/cgi/content/refs/21/2/117> (27.03.2009)

⁴ »Sve više sajber kriminalaca«, *Capital*, URL: <http://www.capital.ba/sve-vise-sajber-kriminalaca/?mobi&comments=2358&page=1> (19.10.2009)

⁵ Kimberly McCABE, The Role of Internet Service Providers in Cases of Child Pornography and Child Prostitution, *Social Science Computer Review*, 26 (2008) 2, 248, URL: <http://ssc.sagepub.com/cgi/content/refs/26/2/247> (27.03.2009)

⁶ Internet Addiction Disorder, skraćeno IAD.

studentata.⁷ Zbog takvih događaja sve češće se govori o liječenju od ovisnosti o Internetu. Psiholog Kimberly Jang navodi četiri simptoma ove bolesti:

1. neprekidna želja da se provjeri pretinac elektronske pošte;
2. neprekidna želja za spajanjem na Internet;
3. bliski se žale da čovjek suviše vremena provodi za kompjutorom;
4. rastu troškovi spajanja na Internet.

Prve klinike za liječenje od ovisnosti o Internetu otvorene su u zemljama s najvećim brojem korisnika Interneta, i to početkom 90-ih godina u SAD-u i Kini. Povećanjem broja korisnika i broj ovisnika o Internetu naglo se povećava. Načelnica odjeljenja za liječenje bolesti ovisnosti u Specijalnoj psihijatrijskoj bolnici u Dobroti izjavila je: »Osim alkoholizma i narkomanije, koji su u stalnom rastu i zbog toga se smatraju epidemijom ovog vijeka u svijetu pa i kod nas, sve više je prisutna i ovisnost o kockanju i Internetu, koje se smatraju isto tako teškim oblicima ovisnosti (...) Vidimo koliko je sada popularan taj Facebook, i mlad čovjek gotovo i ne osjeti sjedeći za kompjuterom kako mu protiče vrijeme i kako polako ulazi u ovisnost. Događa se da mlad čovjek ništa drugo ne radi osim što sjedi za kompjuterom.«⁸ Psiholozi objašnjavaju da se ova bolest javila, jer ljudi vole biti anonimni, mogu zbaciti socijalnu masku i ostati sa svojim kompleksima i fobijama. Tvrde da u čovjeku obično postoji osnova za stvaranje ovisnosti o Internetu. Ta je osoba nesigurna u sebe, pati od fobija i traži „sigurno“ druženje. Kompjuter je privlači zbog mogućnosti udaljavanja od stvarnosti, nekih problema (emocionalnih problema, problema prouzrokovanih preopterećenošću poslom, problema s učenjem, obiteljskih problema i sličnih). Psiholog smatra da je najvažnije uvjeriti takvu osobu da je neposredna komunikacija mnogo privlačnija od virtualne.⁹

Facebook, Twitter, Myspace, samo su neke od najpopularnijih društvenih mreža. Sara Kiesler u knjizi *Culture of the Internet* piše da je izreka »you are who you pretend to be« naišla na Internetu na fantastičan odaziv. Internet nas ne ograničava našom prošlošću, već možemo makar virtualno započeti život ispočetka.¹⁰ Mladi ljudi daju prednost virtualnoj komunikaciji i sve više vremena provode na socijalnim mrežama razmjenjujući s nepoznatim ljudima informacije o sebi, svojoj intimi, kao i fotografije. Herbert Marcuse ovako razmatra utjecaj tehnologije na društvo: »Napredak i tehnologija jačaju, zapravo, otuđujući karakter društva (...) Tehnički napredak postaje čak štetan za čovjeka, u smislu da ga, jačajući njegove umjetno stvorene potrebe, potčinjava.

⁷ »Индийский вуз ограничил студентам доступ в Сеть из-за угрозы массовых самоубийств«, *Lenta*, URL: <http://pda.lenta.ru/news/2007/03/12/india/> (12.03.2007)

⁸ I. KOMNENIĆ, Porok vreba iz kompjutera, *Vijesti*, godina XI, br. 3796, 20. oktobar 2008, str. 9.

⁹ РИА Новости, Инъекции реальности: как лечат от интернет зависимости, *Новости*, URL: <http://news.mail.ru/society/1399663> (08.12.2007)

¹⁰ Sara KIESLER, *Culture of the internet*, Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, 1997, 147.

Ukratko, iako potrošačko društvo ne koristi silu protiv pojedinca, ono ga ipak ugnjetava na jedan lukav način (...) Ljudi, ovisni o predmetima, provode život proizvodeći nepotrebna potrošačka dobra ili aparate koji ih odvlače od suštinskih problema; zahvaljujući indoktrinaciji medija misao pojedinaca nestaje«. ¹¹ Osim toga, dolazi i do pada morala.

Teoretičari poput Putnama, Krauta, Leunga i Lee smatraju da je komunikacija putem Interneta površna i da neće obogatiti ljude u smislu nekog novog znanja, jer su takve veze među ljudima prilično slabe. Ovu konstataciju bi mogla potvrditi i činjenica da ljudi obično na društvenim mrežama imaju ogroman broj prijatelja, ali komuniciraju samo s nekima od njih. Patti Valkenburg, Alexander Schouten i Jochen Peter tvrde da adolescenti koriste Internet radi eksperimentiranja sa identitetom. Lenhart je još 2001. godine ustanovio da se jedna četvrtina adolescenata koja koristi *mail* ili *chat* lažno predstavlja. ¹² Također, često poznanstva putem društvenih mreža završe tragično. Upravo iz tog razloga Facebook je uveo tipku za paniku, odnosno korisnici mogu upozoriti na uznemiravanje djece putem Interneta.

Zabrinjava da korisnici Interneta nepoznatim ljudima povjeravaju veoma privatne stvari, poput točnog termina odlaska na odmor. Stoga su pokrenuti *siteovi* poput www.pleaserobme.com na kojem se upozoravaju korisnici da ne dijele svoju intimu s drugim ljudima iz sigurnosnih razloga.

Društvene mreže se koriste i za promoviranje nasilja. Štoviše, učenici osnovnih i srednjih škola zakazuju tuče putem Facebooka. Stoga su predstavnici Europske komisije i 17 društvenih mreža (poput Facebooka, MySpacea i drugih) potpisali ugovor prema kojem će zajedničkim snagama štititi tinejdžere od *cyber-bullyinga* i nasilja na Internetu. U SAD-u su guverneri 49 američkih država potpisali ugovor sa društvenim mrežama o zaštiti tinejdžera. I američki se predsjednik Barack Obama uključio u borbu protiv *cyber-bullyinga*. Ova mjera je razumljiva jer se često putem društvenih mreža i dešava *cyber-bullying*, odnosno zlostavljanje, uznemiravanje, ponižavanje druge osobe, širenje laži putem Interneta i slično. *Cyber-bullying* ima različite forme i komunikacijske alate – *e-mail*, *siteove*, mobilni telefon. U zemljama s većim brojem Internet-korisnika *cyber-bullying* je ubrzo poprimio oblik epidemije. Prema službenoj statistici National Crime Prevention Councila, polovina američkih tinejdžera su žrtve *cyber-bullyinga*. Istraživanje je pokazalo da 81% smatra da je *cyber-bullying* zabavan. ¹³ Postoje *siteovi* na kojima se pozivaju vršnjaci da glasaju za najružniju ili najdeblju djevojčicu u školi.

¹¹ Kristijana Sen-Žan POLEN, *Kontrakultura*, Beograd, Clio, 1999, 21.

¹² Patti VALKENBURG, Alexander SCHOUTEN, Peter JOCHEN, Adolescent's identity experiments on the internet, *New Media & Society*, 7 (2005) 3, 385, URL:<http://nms.sagepub.com/cgi/content/refs/7/3/383> (11.03.2009)

¹³ National Crime Prevention Council URL: <http://www.ncpc.org/newsroom/current-campaigns/cyberbullying> (11.03.2011)

Poznati su i slučajevi psihičkog zlostavljanja i dovođenja do samoubojstva putem društvenih mreža. Tako je 2006. godine Lori Drew (49) optužena da je uzrokovala samoubojstvo Megan Meier (13). Lori se registrirala na društvenoj mreži MySpace i lažno predstavila kao Jo i vrijeđala je djevojčicu koja je uslijed duboke depresije izvršila samoubojstvo. Lori je izjavila da je htjela da se osveti Megan koja je govorila ružne stvari o njezinoj kćerki. U cilju prevencije ovakvih slučajeva, u dvije godine s Myspacea uklonjeno je 90.000 profila koji su koristili društvene mreže za seksualni kriminal. Administracija Myspacea je 2007. godine angažirala Sentinel Safe Tech Holdings da napravi bazu podataka »seksualnih manijaka« radi poduzimanja konkretnih mjera.¹⁴ Britanska psihologinja Tanya Byron je predložila da se uvedu oštre mjere radi sigurnosti djece na Internetu. Osobni podaci maloljetnika ne mogu biti izloženi na uvid na društvenim mrežama. Ona je predložila da društvene mreže, nakon žalbi, uklone sadržaje sa elementima pornografije ili nasilja. Psihologinja također smatra da treba zabraniti *siteove* koji pozivaju ljude na masovna samoubojstva ili koji propagiraju mučenja.

Osim društvenih mreža, i *siteovi* poput YouTubea se koriste za promoviranje nasilja. Spomenuti *site* se koristio i za međusobne obračune između pojedinih bandi, odnosno, ulične bande putem video-klipova prijete članovima drugih bandi.¹⁵ Stoga su čelnici YouTubea odlučili da se uklanjaju video-klipovi koji promoviraju nasilje.

Kad su u pitanju britanski korisnici ovog *sitea*, također su uvedena stroga ograničenja. Video snimke na kojima se prikazuje oružje, pištolji ili noževi su zabranjeni za prikazivanje. Odluka je usvojena u kompaniji Google jer se na *siteu* YouTube našao snimak 11-godišnjeg dječaka koji je ubijen nedaleko od Liverpoola. Suradnici kompanije će provjeravati snimke koje postavljaju korisnici i uklanjati one koji narušavaju pravila portala. Generalni tajnik organizacije »Reporter bez granica«, Robert Menard, u pismu-obraćanju direktoru nacionalne telekomunikacijske korporacije priznaje da su neki snimci na *siteu* YouTube nasilni, ali, prema njegovim riječima, moguće je uputiti zahtjev za povlačenje takvog snimka. Ipak, blokirati čitav *site* po njegovom mišljenju je nerazumna mjera. »Reporter bez granica« se zalažu za potpunu slobodu na Internetu i proglasili su 12. ožujak Međunarodnim danom slobode izražavanja na Internetu.

Na Internetu možemo naći i mnoštvo opasnih informacija koje privlače pažnju tinejdžera. Tako je jedan šesnaestogodišnjak iz Rusije našao na Interne-

¹⁴ Edith HONAN, MySpace: 90 000 offenders removed in two years, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSTRE51278C20090203?feedType=RSS&feedName=technologyNews> (03.02.2009)

¹⁵ Owen GIBSON, Youtube curbs videos fuelling gang violence, *Guardian*, URL: http://www.guardian.co.uk/technology/2008/sep/18/youtube.google?gusrc=rss&feed=technology_full (18.09.2008)

tu upustvo kako napraviti pirotehničku igračku. Tinejdžer je kupio sve što mu je bilo neophodno za izradu »igračke« i radio prema upustvu sa *sitea*. Međutim, fitilj je bio kratak i pirotehnika je eksplodirala u njegovoj ruci. Tinejdžer je ostao bez prstiju, ali je na sreću na vrijeme dovezen u bolnicu gdje su mu kirurzi uspjeli prišiti prste.¹⁶

U Južnoj Karolini 18-godišnji student Ryan Schallenberger je planirao dignuti u zrak svoju školu. Ovaj tinejdžer je kupio 4,5 kilograma amonij nitrata putem Interneta.¹⁷

Upravo zbog lake pristupačnosti ovakve vrste informacija, neophodno je zaštititi djecu. Iako se organizacije OSCE i »Reporteri bez granica« zalažu za potpunu slobodu Interneta, ipak ne treba zaboraviti da se pod slobodom ne podrazumijevaju različite forme cyber-kriminala.

Roditelji pokušavaju na različite načine kontrolirati što zapravo djeca rade na Internetu. Još 2006. godine istraživanja Pew Internet & American Life Project su pokazala da:

85% roditelja nameće svojoj djeci pravila pri korištenju Interneta:

65% roditelja provjerava što njihovo dijete gleda na Internetu;

53% koristi neki tip softvera za filtriranje;

45% koristi neku vrstu softvera za praćenje.¹⁸

Postoji čitav niz *siteova* koji savjetuju roditeljima na koji način zaštititi djecu od Interneta. Među njima su: www.kidshealth.com, www.protectyourkids.info, www.safefamilies.org, www.bbesafe.com. Pored *siteova*, među roditeljima su popularni internet filteri poput netnannyfilter, k9 web protection i drugi. Ali, sve to samo donekle rješava problem. Otvoreni su i brojni *siteovi* koji se bore protiv *cyber-bullyinga* ili upozoravaju roditelje na koji način zaštititi djecu, poput www.stopcyberbullying.org, www.safekids.com, www.howto-stopcyberbullying.com, www.cyberbullyalert.com, www.stopbullyingnow.com. Osim roditelja, kao što je već rečeno, problemom zaštite djece na Internetu bave se SAD i europske zemlje.

2. Zaštita djece od Interneta

U jednom od intervjua predsjednik školskog udruženja Finske Jorma Lempinen postavlja pitanje: »Parents say our children are not out on the streets,

¹⁶ »Школьнику пришили оторванные взрывом пальцы«, Новости, URL: <http://news.mail.ru/incident/2613201> (29.05.2009)

¹⁷ Associated Press, Police: Teen planned to bomb high school, *MSNBC*, URL: <http://www.msnbc.msn.com/id/24230688> (20.04.2008)

¹⁸ Mary MADDEN, What are parents doing to protect teens online?, *Pew Internet*, URL: <http://www.pewinternet.org/Commentary/2007/July/What-are-parents-doing-to-protect-teens-online.aspx> (31.07.2007)

they are not doing drugs or alcohol, they are at home and we believed they were secure. Is it now the opposite, are young people now unsafe even at home because of the internet?»¹⁹ Nema sumnje da djeca nisu sigurna na Internetu.

S obzirom da su SAD imale najveći broj internet-korisnika, logično je da je upravo ova zemlja započela rad na zaštiti djece putem zakonske regulative. Prvi zakon o zaštiti djece *Child Protection Act* Američki je kongres sastavio još 1984. godine. Kongres SAD 1996. godine je predložio *Communications Decency Act* (CDA), odnosno zakon o pristojnosti u komunikaciji koji je bio usmjeren da kontrolira ono što je predstavljalo opasnost za djecu. Točnije, ovo je bio način borbe sa pornografijom zbog lake dostupnosti i raspoloživosti na Internetu. Prema prijedlogu ovog zakona, zločinom se smatra već samo posjedovanje *on-line* materijala namijenjenih odrasloj populaciji, a koji je nadohvat ruke djeci. Odredbe predloženog zakona su izazvale brojne diskusije širom Amerike i nisu stupile na snagu jer je Vrhovni sud smatrao da je ovaj zakon suviše strog i guši slobodu govora. Iste 1996. godine Kongres je predložio zakon o zaštiti djece od pornografije *Child Pornography Prevention Act* (CPPA). (Dječja pornografija na Internetu je poprimila takve dimenzije da su mnoge zemlje shvatile neophodnost reguliranja ovog problema putem zakonskih normi). S obzirom da je Vrhovni sud odbacio predlog CDA iz 1996. godine, Kongres je predložio novi zakon o dječjoj zaštiti na Internetu *Child Online Protection Act* (COPA, 1998) koji je nalagao komercijalnim web sajtovima da traže potvrdu o starosti svojih korisnika, prije nego što omoguće pristup pornografskom materijalu. Predsjednik Clinton je 1998. godine odobrio zakon o zaštiti djece od seksualnog uznemiravanja. Prema članu 604. spomenutog zakona, pružatelj Internet usluga dužan je prijaviti nadležnim organima o prekršajima koji dovode do toga da djeca postaju žrtve nasilja ili pornografije.²⁰ U svibnju 2002. godine Vrhovni sud je vratio na razmatranje u niže sudove prijedlog COPA (1998).²¹ Prema prijedlogu novog zakona maloljetnicima ispod 17 godina zabranjen je pristup materijalima komercijalnih distributera koji su štetni za omladinu. Vlasnik »zabranjenog« *sitea* bio bi dužan platiti kaznu od 50 000 dolara ili odležati zatvorsku kaznu od šest mjeseci za širenje štetnog materijala. Ovaj prijedlog predviđa da prije pristupa pornografskom materijalu program pita korisnika je li punoljetan. No, nitko ne može biti siguran da je korisnik naveo točne podatke.

¹⁹ Yojana SHARMA, Finland school shooting: Everything was done to prevent this happening again, *Guardian*, URL: <http://www.guardian.co.uk/education/2008/sep/23/finland.school.shooting.causes> (23.09.2008)

²⁰ Kimberly McCABE, The Role of Internet Service Providers in Cases of Child Pornography and Child Prostitution, *Social Science Computer Review*, 26 (2008) 2, 247, URL: <http://ssc.sagepub.com/cgi/content/refs/26/2/247> (27.03.2009)

²¹ Chuck KLEINHANS, Virtual Child Porn: The Law and the Semiotics of the Image, *Journal of Visual Culture*, 3 (2004) 1, 20, URL: <http://vcu.sagepub.com/cgi/content/refs/3/1/17> (12.04.2009)

Nakon nekoliko neuspjelih pokušaja da se djeci ograniči pristup štetnim informacijama na Internetu, Američki kongres je donio zakon CIPA *Children's Internet Protection Act*, koji se odnosio na škole i knjižnice. Prema ovom zakonu škole i knjižnice moraju voditi računa o sigurnosti maloljetnika vezanoj uz Internet. Zakon uključuje sigurnosne mjere protiv vizualnog prikazivanja nepristojnosti, dječje pornografije i materijala opasnog za maloljetnike.²² Danas gotovo u svim europskim zemljama u kompjutere su ugrađeni filtri kako bi se onemogućio maloljetnicima pristup pornografskim sajtovima. Početkom 2002. godine u Pensilvaniji je donesen zakon koji dozvoljava blokiranje *siteova* sa pedofilskim sadržajem uz sudsku odluku.²³ Međutim, mnogi su bili protiv ovakve odluke jer su smatrali da je provođenje selektivne *on-line* cenzure nemoguće, jer zabrana jednog *sitea* dovodi do nedostupnosti drugih, legalnih. Tako je, na primjer, blokiranje 500 *siteova* rezultiralo nestankom stotinu drugih publikacija na Internetu koje nisu namjenjene pedofilima. Dvije američke organizacije, Centar za demokraciju i tehnologiju i Organizacija za građanske slobode pokrenuli su 2003. godine pravni postupak protiv ovog zakona. Spomenute su organizacije uspjele privremeno zaustaviti blokiranje *siteova* bez sudske odluke. Inače, ranije iste godine predstavnički je dom odobrio *Global Internet Freedom Act*. Ipak, tri američka pružatelja Internet- usluga, Verizon, Sprint i Time Warner Cable su 10. lipnja 2008. godine potpisali ugovor prema kojem će zabraniti pristup dječjoj pornografiji svojim pretplatnicima.²⁴ Predloženo je čak da ICANN²⁵ preuzme obavezu da zaštiti od dječje pornografije.

Ali, i nakon 15 godina borbe, Internet je i dalje prepun pornografskih *siteova*. Borba protiv pornografije je uzaludna, što priznaju i policijski organi. Svakodnevno se zatvori ogroman broj *siteova*, ali istovremeno se otvori isti broj novih. Najveći problem na tom planu ima Španjolska, koja je vodeća po broju *siteova* posvećenih dječjoj pornografiji. Policija, u suradnji sa Interpolom, uhvatila je u posljednjih pet godina 1200 ljudi koji su se bavili ovim poslom. U jednoj od krupnijih akcija uhvaćeno je preko 120 ljudi.²⁶ U Austriji u ožujku 2009. godine razotkriven je međunarodni Internet-lanac dječje pornografije. U akciji je zaplijenjeno 14 000 kompjutera, hard diskova i disketa. Optuženo je oko 200 ljudi među kojima su i doktori, socijalni radnici, političari i odvjetnici.

²² Wang CHIH, Internet Censorship in the United States stumbling blocks to the Information Age, *IFLA Journal*, 29 (2003) 2, 4,5, URL: <http://ifl.sagepub.com/cgi/content/refs/29/3/213> (12.04.2009)

²³ www.rsf.org

²⁴ Swaha PATTANAIAK, France to block child pornography websites, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSL1077696620080610?feedType=RSS&feedName=technologyNews> (10.06.2008)

²⁵ ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) – privatna neprofitna organizacija koja podliježe zakonima Kalifornije. Bavi se dodjelom IP adresa i domena.

²⁶ »Spain holds 121 over child porn«, *BBC*, URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7645626.stm> (01.10.2008)

Problem s pornografijom se sastoji i u tome da gotovo nitko nije u stanju nadgledati što mladi ljudi i djeca gledaju na Internetu. Tako su sadržaji koji bi trebali biti zabranjeni dostupni maloljetnicima. Čak i programi zaštite u nekim slučajevima ne pomažu. U Australiji, točnije u Melbourneu, Vlada je potrošila 69 milijuna dolara za sustav čiji je cilj bio zaštititi djecu od pristupa porno-*siteovima*, ali ga je australski tinejdžer Tom Wood uništio za pola sata.²⁷ U Uljanovsku (Rusija), učenici su na satovima informatike posjećivali pornografske *siteove*. Komisija koja je provjeravala kompjutere ustanovila je da u školske kompjutere nisu ugrađeni specijalni filteri koji bi sprečavali pristup ovakvoj vrsti *siteova*.²⁸

Europa se, s povećanjem broja Internet-korisnika, također zalagala za kontroliranje nelegalnih aktivnosti na Internetu. Tako je Vijeće Europe predložio europskim zemljama da ratificiraju *Konvenciju o borbi protiv cyber-kriminala*. Konvencija je potpisana 23. XI. 2001. godine u Budimpešti, a stupila je na snagu tek u VII. mjesecu 2004. godine. Prema spomenutoj Konvenciji, države članice Vijeća Europe, kao i ostale države koje ratificiraju Konvenciju surađivat će u borbi protiv cyber-kriminala. Konvencija se prvenstveno odnosi na krivična djela protiv povjerljivosti, integriteta i dostupnosti kompjutorskih podataka i sustava.

Članak 9. Konvencije se odnosi upravo na krivična djela vezana za dječju pornografiju. Prema spomenutom članku:

1. »Svaka članica treba usvojiti takve legislativne i ostale neophodne mjere da bi se u njenom nacionalnom pravu kao krivično djelo okvalificirale sljedeće radnje, ako se učine namjerno i bespravno:
 - a. Proizvodnja dječje pornografije u cilju njene distribucije preko kompjutorskih sustava;
 - b. Nuđenje ili stavljanje na raspolaganje dječje pornografije preko kompjutorskih sustava;
 - c. Distribucija ili prenošenje dječje pornografije preko kompjutorskih sustava;
 - d. Dobavljanje dječje pornografije preko kompjutorskih sustava za sebe ili za druge osobe;
 - e. Posjedovanje dječje pornografije u kompjutorskom sustavu ili na medijima za smještanje kompjutorskih podataka«.²⁹

²⁷ Jo BEST, Teen cracks AU\$84 million porn filter in 30 minutes, *ZDNet Australia*, URL: <http://www.zdnet.com.au/news/security/soa/Teen-cracks-AU-84-million-porn-filter-in-30-minutes/0,130061744,339281500,00.htm> (27.08.2007)

²⁸ »На уроках информатики ульяновские школьники штудировали эротические сайты«, *Новости*, URL: <http://news.mail.ru/incident/1802801> (04.06.2008)

²⁹ Konvencija o sajber kriminalu, str. 6, URL: http://www.beograd.vtk.jt.rs/dokumenti/medjunarodni_dokumenti/LAT/KONVENCIJA-O-SUZBIJANJU-KOMPJUTERSKOG-KRIMINALA.doc (19.10.2009)

U Strasbourgu je 28. I. 2003. godine usvojen dodatni protokol o suzbijanju kompjutorskog kriminala koji se odnosi na kažnjavanje činâ rasizma i ksenofobije učinjenih putem kompjutorskih sustava.

Odlukom Evropskog parlamenta № 854/2005/EC, 11. svibnja 2005. godine pokrenut je program *Internet Safe Plus*, koji ima za cilj omogućiti sigurno korištenje Interneta i nove tehnologije, posebno za djecu. Program se zalaže za:

- pružanje podrške djeci koja su suočena sa nezakonitim i štetnim sadržajem;
- prikupljanje kvalitativnih i kvantitativnih podataka o osnivanju i radu;
- razvijanje kodeksa ponašanja na Internetu;
- osnivanje koordinacionog centra koji treba postati prepoznatljiv na europskom nivou, poboljšati svoju efikasnost i promovirati razmjenu informacija i iskustava;³⁰

Mjere za suzbijanje štetnog sadržaja su sljedeće:

- procjena efikasnosti filtriranja dostupne tehnologije;
- olakšavanje i koordinacija razmjene informacija i najbolje prakse;
- povećanje kvalitete sadržaja i etičnosti sajta;
- doprinijeti dostupnosti filter-tehnologije ukoliko tržište nije adekvatno pokriveno.³¹

Sa problemom cyber-kriminala u cilju zaštite djece različite zemlje bore se na svoj način. U Francuskoj su blokirani ne samo *siteovi* sa dječjom pornografijom, već i oni teroristički. Vlada je pozvala Internet-korisnike da obavještavaju nadležne ukoliko naiđu na pornografske i terorističke *siteove*.

U Njemačkoj, Bundestag je donio zakon koji dozvoljava *providerima* da blokiraju stranice s dječjom pornografijom. Ovaj zakon u potpunosti je identičan zakonima koji su usvojeni u Britaniji, Italiji i skandinavskim zemljama. Ursula fon der Leyen, ministrica za obiteljska pitanja u Njemačkoj je izjavila: »Mi nismo dužni trpiti nasilje nad djecom, a danas je u Njemačkoj dječja pornografija dostupna«. Prema njezinim riječima, zakoni koji su usvojeni u drugim europskim zemljama doveli su do smanjenja broja ljubitelja internetske pornografije na oko 80%. »Ako su druge europske zemlje uspjele djelimice riješiti taj problem, možemo i mi«. ³² Neke od zemalja su ipak uvele cenzuru u cilju zaštite stanovništva. U Njemačkoj postoji cenzurirani pretraživački sustav za djecu *fragfinn.de*. U bazi postoje samo dozvoljeni *siteovi*, bez pornografije, nasilja i psovki.³³

³⁰ www.europa.eu

³¹ www.europa.eu

³² Reuters, Germany to block internet child porn, *TVNZ*, URL: <http://tvnz.co.nz/technology-news/germany-block-internet-child-porn-2588110> (26.03.2009)

³³ »Немцы запустили первый в Европе цензурированный поисковик для детей«, *Lenta*, URL: www.lenta.ru/news/2007/11/30/safesearch/ (30.11.2007)

I u Finskoj policija je uvela program koji blokira *siteove* sa dječjom pornografijom. Do 2008. blokirano je 1700 legalnih porno-*siteova*. Inače, ova zemlja je počela sa programom cenzuriranja Interneta krajem 2006. godine.

U Rusiji je Gosduma donijela zakon o zaštiti djece od informacija koje pričinjavaju štetu njihovom zdravlju i razvoju. Djeca do 18. godine će biti zaštićena od psovki, informacija koje stimuliraju upotrebu alkohola, cigareta ili droge, a također i scena nasilja i agresivnosti. Od 1. travnja 2008. godine u svim je školama uveden sistem blokade pristupa pornografskim i ekstremističkim *siteovima*.

Predsjednik Kine, Hu Jintao, naredio je da se Internet »očisti«. Međutim, kineska vlada je priznala da mjere koje su poduzeli nisu dale željene rezultate.³⁴

Zemlje Jugoistočne Europe također su se udružile u borbi protiv cyber-kriminala usvajanjem zajedničke Izjave u Ljubljani 4. lipnja 2002. godine. Nakon toga u Beogradu, 29. rujna 2002. godine na međunarodnoj Konferenciji o razvoju telekomunikacija predstavnici vlada zemalja članica su potpisali *eSEE Agendu za razvoj Informacionog društva*. Agendu su potpisali Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Srbija i Crna Gora, a također i Moldavija. Između ostalog, potpisnici Agende obvezuju se da će se zajedničkim snagama boriti protiv nelegalnih sadržaja, *spama*, ograničavati štetni sadržaj kroz ocjenjivanje sadržaja, povećati broj Internet-korisnika u svojim zemljama, omogućiti pristup Internetu u školama i javnim ustanovama. U zemljama Jugoistočne Europe usvojen je i dokument *Inicijativa za razvoj informacijskog društva 2007-2012*. Naravno, zemlje u kojima je broj Internet-korisnika relativno mali u usporedbi s ostatkom Europe, još uvijek nisu pogođene cyber-kriminalom. Tipičan primjer je Crna Gora. Prema službenim podacima podacima u Crnoj Gori nema cyber-kriminala, ali od 2008. godine sve više se govori o cyber-kriminalu u bankarstvu. No, to ne znači da su djeca sigurna. I u Crnoj Gori društvene mreže se koriste za promoviranje nasilja. S povećanjem broja Internet-korisnika, opasnosti tek dolaze.

Zaključak

Nema sumnje da je Internet opasan medij. Upravo iz tog razloga, zakonska regulativa je neophodna radi sprečavanja nasilja u društvu i borbe sa cyber-kriminalom.

Europske zemlje nisu jednoglasne po pitanju ograničenja na Internetu. Organizacije poput OSCE, »Reporter bez granica«, UNESCO, zalažu se za potpunu slobodu novog medija. Naravno, po njihovom mišljenju, Internet

³⁴ Ben BLANCHARD, China says struggling to control online piracy, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/internetNews/idUSPEK3665020080117?feedType=RSS&feedName=internetNews> (17.01.2009)

se ne smije koristiti u kriminalne svrhe, ali ipak se protive ograničenjima, jer postoji mogućnost da će korisnici Interneta izgubiti povjerenje u njega. Istraživanje kompanije Synovate također je pokazalo da većina europskih Internet-korisnika smatra da je zatvaranje »nepristojnih« *siteova* povreda prava potrošača. Stoga su zemlje koje su uvele ograničenja dospjele na crnu listu. Ali, treba naglasiti da neprimjereni sadržaji nemaju nikakve veze sa slobodom Interneta. Pod slobodom ne podrazumijevamo podržavanje kriminalnih djela radi unaprjeđenja demokracije.

Najlakša meta na Internetu su djeca, stoga ih je potrebno zaštititi ne samo od *cyber-bullyinga*, već ne dozvoliti da budu žrtve cyber-kriminala. Na forumu upravljanja Internetom pri OUN-u predstavnik Francuske, Bernard Benamu, izjavio je da su sudionici foruma imali različita mišljenja što se tiče kontrole Interneta, ali su se složili u jednom: da moraju zaštititi djecu od Internet-manijaka. Predstavnik Brazila izjavio je da treba naučiti upravljati Internetom – kako bi donosio samo korist ljudima.³⁵

Literatura

Knjige:

Kiesler Sara, *Culture of the internet*, Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, 1997.

Polen Kristijana Sen-Žan, *Kontrakultura*, Beograd, Clio, 1999.

Znanstveni članci:

Chih Wang, *Internet Censorship in the United States stumbling blocks to the Information Age*, IFLA Journal, vol. 29, no.2, 2003, URL: <http://ifl.sagepub.com/cgi/content/refs/29/3/213> (12.04.2009)

Kleinhans Chuck, *Virtual Child Porn: The Law and the Semiotics of the Image*, Journal of Visual Culture, vol. 3, no.1, 2004, URL: <http://vcu.sagepub.com/cgi/content/refs/3/1/17> (12.04.2009)

McCabe Kimberly, *The Role of Internet Service Providers in Cases of Child Pornography and Child Prostitution*, Social Science Computer Review, vol. 26, no. 2, 2008, URL: <http://ssc.sagepub.com/cgi/content/refs/26/2/247> (27.03.2009)

Rowe Heather, Taylor Mark, Brown Paul, *Staying Legal: Self-regulation on the Internet*, Business Information Review, vol. 21, no.2, 2004, URL: <http://bir.sagepub.com/cgi/content/refs/21/2/117> (27.03.2009)

³⁵ »ООН решил бороться с интернет-маньяками«, *Lenta*, URL: <http://pda.lenta.ru/news/2007/11/16/unfight> (20.11.2007)

Valkenburg Patti, Schouten Alexander, Jochen Peter, *Adolescent's identity experiments on the internet*, New Media & Society, vol.7, no.3, 2005, URL: <http://nms.sagepub.com/cgi/content/refs/7/3/383> (11.03.2009)

Yar, Majid, *The Novelty of „Cybercrime“: An Assessment in Light of Routine Activity Theory*, European Journal of Criminology, vol. 2, no. 4, 2005, URL: <http://euc.sagepub.com/cgi/content/refs/2/4/407> (13.04.2009)

Dokumenti:

Konvencija o borbi protiv sajber kriminala, URL: http://www.beograd.vtk.jt.rs/dokumenti/medjunarodni_dokumenti/LAT/KONVENCIJA-O-SUZBIJANJU-KOMPJUTERSKOG-KRIMINALA.doc

Novinski članci:

Associated Press, Police: Teen planned to bomb high school, *MSNBC*, URL: <http://www.msnbc.msn.com/id/24230688> (20.04.2008)

Ben Blanchard, China says struggling to control online piracy, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/internetNews/idUSPEK3665020080117?feedType=RSS&feedName=internetNews> (17.01.2009)

Best Jo, Teen cracks AU\$84 million porn filter in 30 minutes, *ZDNet Australia*, URL: <http://www.zdnet.com.au/news/security/soa/Teen-cracks-AU-84-million-porn-filter-in-30-minutes/0,130061744,339281500,00.ht> (27.08.2007)

Gibson Owen, Youtube curbs videos fuelling gang violence, *Guardian*, URL: http://www.guardian.co.uk/technology/2008/sep/18/youtube.google?gusrc=rss&feed=technology_full (18.09.2008)

Honan Edith, MySpace: 90 000 offenders removed in two years, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSTRE51278C20090203?feedType=RSS&feedName=technologyNews> (03.02.2009)

Komnenić I., Porok vreba iz kompjutera, *Vijesti*, godina XI, br. 3796, 20. oktobar 2008.

Madden Mary, What are parents doing to protect teens online? *Pew Internet*, URL: <http://www.pewinternet.org/Commentary/2007/July/What-are-parents-doing-to-protect-teens-online.aspx> (31.07.2007)

Pattanaik Swaha, France to block child pornography websites, *Reuter*, URL: <http://www.reuters.com/article/technologyNews/idUSL1077696620080610?feedType=RSS&feedName=technologyNews> (10.06.2008)

Sharma Yojana, Finland school shooting: Everything was done to prevent this happening again, *Guardian*, URL: <http://www.guardian.co.uk/education/2008/sep/23/finland.school.shooting.causes> (23.09.2008)

Mediji:

Reuters, Germany to block internet child porn, TVNZ, URL: <http://tvnz.co.nz/technology-news/germany-block-internet-child-porn-2588110> (26.03.2009)

РИА Новости, Инъекции реальности: как лечат от интернет зависимости, Новости, URL: <http://news.mail.ru/society/1399663> (08.12.2007)

»Sve više sajber kriminalaca«, *Capital*, URL: <http://www.capital.ba/sve-vise-sajber-kriminalaca/?mobi&comments=2358&page=1> (19.10.2009)

»ООН решил бороться с интернет-маньяками«, *Lenta*, URL: <http://pda.lenta.ru/news/2007/11/16/unfight> (20.11.2007)

»Индийский вуз ограничил студентам доступ в Сеть из-за угрозы массовых самоубийств«, *Lenta*, URL: <http://pda.lenta.ru/news/2007/03/12/india/> (12.03.2007)

»Школьнику пришили оторванные взрывом пальцы«, Новости, URL: <http://news.mail.ru/incident/2613201> (29.05.2009)

»Spain holds 121 over child porn«, *BBC*, URL: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7645626.stm> (01.10.2008)

»На уроках информатики ульяновские школьники штудировали эротические сайты«, Новости, URL: <http://news.mail.ru/incident/1802801> (04.06.2008)

»Немцы запустили первый в Европе цензурированный поисковик для детей«, *Lenta*, URL: www.lenta.ru/news/2007/11/30/safesearch/ (30.11.2007)

Internet izvori:

www.europa.eu

www.rsf.org

www.ncpc.org

Summary

Protection of children on the Internet

The development of technology has facilitated in many ways the life of the contemporary society, but in the same time it has also contributed to the development of a new form of crime - cyber-criminality. On the Internet nobody is protected from cyber-stealing, cyber-violence and cyber-pornography. And while adults respond alone for their thoughtlessness, the consequences for children can be catastrophic as few children use the Internet for the sake of education. Thus, it is indispensable to protect the youngest population through juridical regulations, although parents must control their children for which purpose they use the Internet. It is a fact that the "digital generation" understands much better the contemporary technology than its parents, so that it is easy for them to manipulate parents and launch itself in various adventures on the Internet. The Internet is full of violent contents, speak of hatred, rudeness, vulgarity and so on.

Countries with the biggest number of Internet users have discussed already in the 90-ies laws which would protect children from the Internet. Instead, with the growth of the number of Internet users, the number of cyber-criminals grows too as from the technical point of view it is impossible to control the Internet. Just this fact leads us to the conclusion that on the Internet, the strictest restrictions are indispensable.

Key words: Internet, children, Cyber-criminality, law, regulations